

ВІДГУК
рецензента на дисертаційну роботу
Шмата Михайла Сергійовича
на тему: «Звільнення від покарання за хворобою»,
що представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право»

Відгук складено на основі вивчення дисертаційної роботи, опублікованих здобувачем результатів дисертаційного дослідження, матеріалів, які містять підтвердження щодо практичного впровадження результатів дослідження.

Актуальність теми дисертації. Неналежність медичного забезпечення пенітенціарними установами України та як наслідок неможливість відбування покарання через хворобу залишається однією з найбільш значущих та недостатньо вивчених в кримінальному праві України. На сьогодні питання звільнення від покарання за хворобою актуалізується проголошеним воєнним станом України внаслідок збройної агресії, оскільки військовослужбовці, в разі непридатності до військової служби за станом здоров'я, підлягають звільненню від покарання, на підставі ч.3 ст.84 КК України. Тому проведені дослідження інституту звільнення від покарання за хворобою є актуальним та таким, що направлене на вирішення нагальних завдань, як теорії кримінального права, так і практики правозастосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами та темами. Дисертаційне дослідження базується на вимогах Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року №231/2021 та Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року №119/2021. Тема роботи відповідає «Основним науковим напрямкам та найважливішим проблемам фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук Національної академії наук України 2019 – 2023 роки», що затверджено постановою Президії НАН України від 30 січня 2019 року №30 та Тематичному плану фундаментальних досліджень наукових установ Національної академії правових наук України на

2022 рік, зокрема «Дотримання прав людини при виконанні покарань і поводженні із засудженими в Україні», затвердженому постановою Президії НАПрН України від 15 червня 2021 року №118/5.

Тему дослідження «Звільнення від покарання за хворобою» затверджено Вченою радою Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» (протокол № 20 від 11 грудня 2018 року).

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів. Дисертантом *вперше* узагальнено наукові розробки та представлено авторське визначення інституту звільнення від покарання за хворобою і періодизацію його історичного розвитку; *удосконалено* медичну термінологію, судову статистику та судову практику звільнення від покарання за хворобою і вирішено питання порушення розумних строків судового розгляду; *дістало подальшого* розвитку практичні рекомендації та теоретичні підходи вирішення питань звільнення від покарання за хворобою, в тому числі ідея законодавчого розмежування суміжних інститутів та класифікація спеціальних основних видів покарань військовослужбовців.

Значення роботи для науки, практики та суспільства. Отримані в дисертаційному дослідженні результати мають безпосереднє наукове значення для галузі кримінального права, а саме його субінституту звільнення від покарання та його відбування. Шматом Михайлом Сергійовичем аналізуючи судову практику та застосовуючи весь спектр загальних та спеціальних методів дослідження, доповнені знання щодо особливостей правозастовання інституту звільнення від покарання за хворобою.

Практичне значення роботи полягає в тому, що основні концептуальні та практичні положення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані пенітенціарними органами та вітчизняним правосуддям.

Результати, які отримані здобувачем, мають практичну значущість, апробовані та впроваджені, що підтверджується відповідними довідками, зокрема:

- Правового Альянсу Науковців-Практиків «Борисфен» для використання в практичній діяльності при наданні правової допомоги засудженим;

- Дослідницької служби Верховної Ради України для використання у законотворчій діяльності;

- Верховного Суду для узагальнення судової практики;

- Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» для використання у навчальному процесі.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації. Результати дисертаційної праці Шмата М.С. є обґрунтованими, оскільки в роботі комплексно досліджується широкий спектр проблем, пов'язаних із звільненням від покарання за хворобою. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, до кінця не розробленими в науці і перспективними для дослідження. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується комплексом чинників: зв'язком дослідження з науковими програмами, планами і темами, постановкою мети та завдань дослідження, логікою викладення матеріалу, широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, використанням різноманітних методів наукового пізнання.

Мета і завдання дослідження сформовані достатньо чітко, останні підпорядковуються основній меті і спрямовані на послідовне її досягнення. Автор поставив перед собою за мету здійснити комплексне дослідження кримінально-правових проблем інституту звільнення від покарання за хворобою і розробити науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо його удосконалення. Для досягнення окресленої мети, здобувач вирішив певні завдання. Об'єкт і предмет визначені правильно та співвідносяться з метою і завданнями дослідження.

При написанні дисертації застосовано такі методи дослідження: історико-правовий, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, системно-функціональний, а також метод моделювання. Емпіричною основою дослідження є дані, отримані внаслідок аналізу судових рішень про звільнення від покарання за хворобою; статистичні дані Державної судової адміністрації України та інші.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформованих у дисертації, та їх вірогідність забезпечено, зокрема використанням широкої джерельної бази за темою дисертації: список використаної літератури налічує 244 найменувань, та 24 додатки.

Зазначене дозволяє констатувати, що отримані здобувачем наукового ступеню М.С. Шматом наукові результати є всебічно обґрунтованими та достовірними, а також такими, що мають елементи наукової новизни.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та основних положень дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Усі розділи написані грамотно, стиль та оформлення роботи легко сприймається.

Зміст дисертації свідчить про обізнаність здобувача зі станом і напрямом розвитку сучасної наукової думки у сфері кримінального права, а також із ситуацією, що склалася в її практичній площині.

Розділ 1 «Становлення та розвиток інституту звільнення від покарання за хворобою» присвячено вивченню стану наукового опрацювання проблем правозастосування інституту звільнення від покарання за хворобою.

Історична ретроспектива досліджуваного інституту вказує на закономірність еволюційного розвитку звільнення від покарання за хворобою. Запропонована авторська періодизація ретроспективного дослідження звільнення від покарання за хворобою та визначення його поняття.

Досліджено зарубіжний досвід правового регулювання звільнення від покарання за хворобою.

У розділі 2 «Хвороба як підстава звільнення від покарання» визначено передумови, підстави, та правові наслідки всіх видів звільнення від покарання за хворобою: психічна або інша тяжка хвороба та звільнення від покарання військовослужбовців через непридатність до військової служби за станом здоров'я.

У розділі 3 «Застосування інституту звільнення від покарання за хворобою та шляхи його удосконалення» наведено правову регламентацію направлення для відбування покарання осіб, у разі їх одужання, порядок звільнення від покарання за хворобою та шляхи його удосконалення.

Дисертантом висунуто низку пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства щодо вирішення питань звільнення від покарання за хворобою, а саме: заміна слова «психічна хвороба» на «тяжкий психічний розлад» (ч.1 ст.84 КК України); доповнення до обставин, що враховує суд при вирішенні питання звільнення від покарання або від подальшого його відбування за іншою тяжкою хворобою (не психічною) - соціально-побутові умови (ч.2 ст.84 КК України); виключення положення ч.4 ст.84 КК України щодо порядку направлення засудженого для відбування покарання у разі одужання; доповнення положення ст.84 КК України банкетною нормою (відсильна), яка вказуватиме законодавчу регламентацію порядку звільнення від покарання за хворобою та перелік хвороб, які слугують передумовою такого звільнення. Також дисертантом рекомендовано доповнити ч.4 ст.154 КВК України другим абзацом щодо забезпечення права захисту на стаціонарну судово-психіатричну експертизу, у випадку незгоди із висновком спеціальної психіатричної експертної комісії.

У всіх висновках дисертаційної роботи Шмата Михайла Сергійовича здійснено послідовний, логічний та чіткий виклад отриманих результатів дослідження, які відповідають меті та завданням, постановленим і сформульованим у вступі.

За результатами виконання дисертаційного дослідження опубліковано дев'ять наукових праць, із них: одна стаття в закордонному виданні,

проіндексованому у базі даних Web of Science Core Collection, три статті у наукових фахових виданнях України, п'ять тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій, у тому числі одне зарубіжне видання.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами вивчення тексту дисертації та публікацій здобувача, а також представлених результатів перевірки роботи в програмі корпоративного сервісу «Unichek», рекомендованого МОН України та наданого відповідно до п.4.2.5 Положення про систему запобігання та виявлення плагіату Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», затвердженого Вченою радою університету 13.06.2018 року, протокол №8 (зі змінами та доповненнями), порушень академічної доброчесності не виявлено. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Оцінюючи в цілому позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, слід вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити наступні непринципові зауваження та побажання:

1. Емпіричною основою дослідження Шмата М.С. є дані, отримані внаслідок аналізу судових рішень про звільнення від покарання за хворобою, статистичні дані Державної судової адміністрації України та інші (С. 9). Складається враження, що, так би мовити, «інші» дані не є емпіричною основою дослідження, а є другорядними. Які ж це дані?

2. У рубриці «Наукова новизна отриманих результатів» зазначено, що автором «вперше встановлено основні види звільнення від покарання за хворобою в країнах континентальної правової системи, в основі яких головна увага приділена питанням безпеки оточуючих та особи, до якої застосовується закон» (С. 10-11). Однак, цей пункт новизни набув би більшої повноти, як би здобувач навів перелік основних видів такого звільнення.

3. Вивчаючи праці вчених стосовно питання звільнення від покарання військовослужбовців за хворобою, здобувач стверджує, що думка деяких науковців про те, що військовослужбовці, як спеціальні суб'єкти звільнення від

покарання на підставі ч.3 ст.84 КК України, знаходяться у більш привілейованому становищі порівняно з іншими винними, що підлягають звільненню від покарання за хворобою, носить суперечливий характер (С. 24). В чому саме полягає така суперечність?

4. На сторінці 125 дисертант пише про досвід діяльності суддів Печерського районного суду м. Києва щодо застосування ч.2 ст.84 КК України. Зокрема, суди мають встановлювати момент набуття особою хвороби, однак на практиці, у багатьох випадках висновки медичних співробітників можуть не давати чітких даних щодо часу виникнення хвороби, тоді як можливість її появи ще до вчинення злочину є доволі реальною. У підсумку автор наводить пропозиції, запропоновані цими суддями: 1) обговорити зазначену проблему на нараді суддів судової палати з розгляду кримінальних справ; 2) направляти узагальнення з порушеного питання до суду касаційної інстанції; 3) провести семінар суддів з порушеного питання. Чи була обговорена дана проблематика на нараді суддів, чи направляються узагальнення з цього питання до суду касаційної інстанції, чи проводився відповідний семінар і які його результати? Відповіді на ці питання в роботі відсутні.

5. Посилаючись на судову практику застосування положень ч.4 ст.84 КК України, автор стверджує, що вона є *незначною* через відсутність процесуальної та процедурної регламентації, а також *незначним* є й відсоток позитивного лікування (С. 135). Чи може автор конкретизувати слово «незначний» і навести відповідні цифри?

Висловлені зауваження характеризують значну складність досліджуваної проблематики та не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження. Загальна оцінка роботи є позитивною.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Шмата Михайла Сергійовича «Звільнення від покарання за хворобою» виконана на актуальну тему. За своїм змістом дисертація є завершеною самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, в якій

отримано нові теоретичні положення та науково обґрунтовані результати, що мають важливе наукове й практичне значення.

Дисертація виконана на високому науково-методичному рівні, її зміст відповідає обраній темі дослідження та спеціальності у галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право». Сформульовані в роботі наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними та всебічно обґрунтованими. Визначену мету дослідження досягнуто, а основні завдання вирішено. Опубліковані дисертантом наукові праці повною мірою відображують зміст дисертації, головні результати дослідження, його наукову новизну, практичну значущість і особистий внесок здобувача в науку.

За своїм науковим рівнем, глибиною теоретичних доробок, практичним значенням отриманих результатів, висновків і рекомендацій, структурою, мовою та стилем викладання матеріалу дисертація Шмата Михайла Сергійовича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ №341 від 21.03.2022) та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» №40 від 12 січня 2017 року (зі змінами від 31.05.2019 р.).

Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація «Звільнення від покарання за хворобою» відповідає встановленим вимогам, а здобувач Шмат Михайло Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

професор кафедри публічного права
НТУ «Дніпровська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор

Юридична кафедра Хмельницького П.В.
Засвідчено: Великий секретар
Володимир

Хряпінський П.В.

Калюченко Т.М.